

1. Het klokbeker verhaal om voor te lezen in de klas, voorafgaand aan het museumbezoek:

Er was eens ...

Bronverhaal dat aansluit bij de leerlijn erfgoed, de les voor groep 7: kunstschaten uit de prehistorie

Er was eens.....

Zo beginnen de sprookjes. Zo begint ook het verhaal, dat wij "geschiedenis" noemen. Maar een sprookje is dat niet.

Er was eens een tijd, dat de mensen nog geen radio en televisie kenden.

Er was eens een tijd, dat er geen auto's langs de wegen raasden, geen vliegtuigen door de lucht denderden en geen treinen reden.

Wat moet het toen rustig en stil zijn geweest om je heen...

Er was eens een tijd, dat er nog geen telefoons en computers waren.

Maar dat is al lang geleden. wel meer dan honderdjaar ...

Er was eens een tijd, dat hele streken van ons land nog bos waren of moeras. Ook hier waar wij wonen. Hattem bestond nog helemaal niet. Er waren helemaal geen steden.

Maar dat is al heel lang geleden. Wel duizend jaar ...

Er was eens een tijd, dat hier, langs de IJssel, mensen woonden die nog geen metaal kenden.

We zeggen, dat de mensen toen nog in de steentijd leefden. Dat is al heel, héél lang geleden.

Wel vierduizend jaar ...

*

Toen zag ons land er heel anders uit dan nu. De IJssel bestond nog helemaal niet! Er waren hier grote zandruggen en beekjes en mensen woonden er bijna niet.

Ook hier bij ons, op de zandgronden vormden eiken, iepen en linden grote bossen. Ook hazelaars, berken en elzen groeiden daar en hier en daar wat dennen. In die bossen woonden veel dieren: wolven, beren en vossen, evers, herten, reeën, oerossen en misschien ook nog wel wilde paarden. Op die zandgronden vestigden zich meer dan vierduizend jaar geleden de eerste boeren.

Weten jullie hoe zij hier woonden en leefden?

Replica klokbeker voor de klas zetten of afbeelding tonen ... en leg er nog wat graan, eikels en noten bij

Mana heeft een kleur van inspanning en het puntje van haar tong komt telkens naar buiten gluren. Dat is geen wonder, want het werk waar ze mee bezig is, is moeilijk, o zo moeilijk. Vaak heeft ze erbij gestaan als haar moeder uit de zachte klei bekertjes, kommen en schalen vormde. Zelf heeft ze het ook al heel wat keren geprobeerd. En soms lukte het ook wel. Maar vandaag moet het een heel mooie pot worden, bijna rond, met een hoge, wijde hals. Daarom heeft ze de klei met zorg uitgezocht en net zo lang gekneed, tot ze soepel en taai was geworden. Toen heeft ze er lange slierten van gerold en die in ringen op elkaar gelegd en aangedrukt. Zo is de pot onder haar handen gegroeid.

Mana zucht ervan, als ze eindelijk haar werkstuk op een afstand bekijkt. Ja, zo lijkt het goed. Dan strijkt ze met een ronde steen de binnenkant glad, terwijl ze tegelijk met haar vingers de buitenwand vlak klopt. Ten slotte laat ze haar nat gemaakte hand voorzichtig langs de pot gaan, waardoor de oppervlakte mooi glad wordt en dan moet het werkstuk in de schaduw drogen.

Morgen zal ze in de al wat gedroogde klei met een scherp gepunt houtje mooie figuren tekenen. Dat heeft ze ook van moeder geleerd, maar zelf verzint ze er nieuwe bij. Als de pot helemaal droog is, moet ze gebakken worden. Dat is een heel voorzichtig werkje, dat Mana maar liever aan moeder overlaat.

Ja, en dan ... dan is de pot nog niet klaar. Dan moet Mana de ingegrifte figuren nog opvullen met beendermeel. Dat is zo mooi, die witte lijntjes op de zwartbruine pot ... Zo maakt moeder ze soms ook en zo staan ze bij tientallen in huis. In de grotere wordt de wintervoorraad

bewaard: graan, eikels, noten. De kleinere doen dienst voor allerlei andere dingen. Er zijn kookpotten bij en drinknappen, deegschalen en emmers. En alles maakt moeder zelf van klei. Want winkels zijn er niet en metaal kennen de mensen nog niet. Soms worden de potten ook gebruikt om naar te kijken, als een bijzonder stuk, als iets heiligs.

Mana heeft een heel speciale reden om deze pot zo mooi te maken..., luister maar.

Het dorp waar Mana woont, ligt tussen zandruggen met stromende beekjes, waar nu Hattem is. Het is niet groot. Er wonen misschien maar een dertig mensen en er staan dan ook maar een paar huizen en een stuk of wat schuren voor het vee. Opa weet nog te vertellen hoe zijn ouders en enkele familieleden zich hier hebben gevestigd. Hij was toen nog een jongen van Mana's leeftijd. Dagenlang hadden ze door de bossen getrokken, op zoek naar een geschikte woonplaats. De vrouwen droegen de weinige bezittingen, de mannen dreven het vee: wat koeien en schapen en wat knorrende varkens. Toen ze op deze plek kwamen, hadden de mannen gezegd; "Hier blijven we." En ze hadden een omheining gemaakt voor het vee en huizen gebouwd voor hun gezin. Ze hadden in het bos grote open stukken gekapt en daar het graan gezaaid.

Nu is opa een oude man, te oud om mee te gaan op de jacht of om mee te helpen op het land. Hij zorgt voor het vee. Hij voert de koeien met linde- en iepenbladeren, die de jongens verzamelen in het bos. Hij droogt de twijgen voor wintervoer en hij laat in de herfst de jongens eikels en kastanjes zoeken voor de varkens. Hij slijpt de bijlen en hij maakt de pijlpunten. Hij scherpt de vuurstenen sikkels, waarmee de vrouwen het graan maaien. Hij maakt van hertshoorn en been dunne, rechte naalden, waarmee hij zelfs een oog boort. Er zijn honderd en meer karweitjes die hij doet. Hij vertelt aan Mana, haar zusje Ayla en haar broers en aan andere kinderen de verhalen van vroeger ...

Zo gaan de dagen voorbij. De vrouwen en de meisjes hebben hun werk in huis en op het erf. Zij wrijven het graan op de maalsteen tot meel en koken daarvan de dikke brij of bakken de platte broodkoeken. Zij vormen het aardewerk, spinnen en weven en verzorgen het vee. Dat zijn allemaal dingen, die de meisjes al vroeg moeten leren. De mannen bewerken de akker; zij hakken het hout of jagen in de bossen. Daar zijn veel dingen, die de jongens al vroeg moeten leren.

En 's avonds vertellen de mannen hun jachtavonturen en belevenissen of ze overleggen wat er gedaan moet worden op het erf of op de akker. Dan luisteren de jongens en meisjes. Daar leren ze ook van, *net als jullie nu luisteren én leren...*

Een paar dagen geleden beleefde Mana een angstig avontuur met haar zusje Ayla. Dat kwam zo: Haar vader en een paar andere mannen waren bezig met het omhakken van bomen op enige afstand van de nederzetting. De akkers, die al een paar jaar in gebruik waren, leverden niet voldoende meer op en daarom was het nodig om nieuwe aan te leggen. Nu moest eerst een gedeelte van het bos worden omgehakt, dan kon volgend voorjaar de plek worden schoon gebrand. En van de omgehakte bomen had men tegelijk een mooie voorraad bladeren en twijgen voor het vee. Het gebeurde wel vaker, dat de mannen de hele dag op de akker of in het bos bezig waren. Meestal stuurde moeder dan één van Mana's broertjes om hen eten te brengen, maar deze keer wilden Mana en Ayla het graag doen. Ze wilden dan meteen gaan kijken of de frambozen langs de beek al begonnen te rijpen.

Moeder vond het best en zo gingen ze op pad. Het geklep van de bijlen wees hun de weg en spoedig hadden ze de plek bereikt, waar de mannen bezig waren. Overal in het rond lagen de geveldde bomen, terwijl aan de rand van de open plek al hopen twijgen met bladeren lagen opgestapeld. Terwijl de mannen zich tegoed deden aan de gerstebroden en de met water aangelengde honingwijn, hielden Mana en Ayla hen gezelschap. Maar toen ze weer aan hun werk gingen, volgden de meisjes het smalle slingerpad naar de beek. Op de omgeving letten ze niet. Er was ook zo veel, dat hun aandacht vroeg: de witte bloesems van de bramen en de geurende kamperfoelie, de teer roze bloempjes van de dopheide en de blauwe klokjes van de gentiaan, een bonte vlinder en een schaterende ekster ...

Plotseling echter schrokken ze op van een hevig gekraak in het kreupelhout naast het pad. En toen ze opkeken, zagen ze tussen de struiken de borstelige kop van een grote ever, die hun

met zijn kleine, fonkelende oogjes aanstaarde. Een ogenblik stonden de meisjes roerloos van schrik. Toen slaakte Mana een gil en ze zette het op een lopen. Ayla rende achter haar aan. Een grommend gesnuif en het kraken van takken vertelde Mana, dat de ever hun volgde. Ze wist, hoe gevaarlijk everzwijnen konden zijn en in doodsangst rende Mana langs de beek. Waarheen? Ze wist het niet.

Ineens zag ze voor zich een kleine, bijna dode dennenboom, waarvan de dorre takstompen als het ware een trap vormden. Zonder zich te bedenken vloog ze erop af en begon haastig naar boven te klimmen. Dat ze haar rok scheurde en haar handen openhaalde aan de scherpe takken, merkte ze niet eens. Eindelijk voelde Mana zich een beetje veilig en durfde ze het aan om naar beneden te kijken. Daar liep het ondiep knorrend rond en tot haar grote schrik zag ze dat Ayla was gevallen. Nu pas kon ze ook goed zien hoe woest de ever er uitzag en welk groot gevaar haar zusje dreigde...

Haar kreet om hulp galmde door het bos ...

De mannen werkten ijverig door. Regelmatig beten de scherpe stenen bijlen in de stam, wrikten kleine spaanders los. Al dieper werd de kerf in het blanke hout. Toen - plotseling - hielden ze de bijlen stil. Ze hoorden een gil door het bos, ver weg, maar duidelijk hoorbaar. De mannen luisterden, het hoofd wat naar voren gebogen. Een poosje bleef het stil, toen klonk er weer een gil, gevolgd door hulpgeroep. De mannen aarzelden geen ogenblik meer. Steviger grepen ze de bijl in de vuist en renden in de richting van het geluid. Dat hulpgeroep kon alleen van de meisjes zijn. Die waren dus in gevaar.

Met grote sprongen renden ze de helling af wrongen door de struiken en snelden verder. Toen zagen ze de gevaarlijke toestand en het ging zo vlug, dat Mana zich later niets meer kon herinneren. Ze zag nog hoe haar vader naar de boom snelde en de ever, die juist de kop ophief om te zien wie hem waagde te storen, zo hevig met de bijl op de kop sloeg dat het monster een eind opzij vloog en bleef liggen. Het werd donker voor haar ogen. Ze voelde niet eens hoe vaders sterke armen haar uit de boom tilden en op het mos legden.

Later, toen ze met z'n allen om het vuur zaten waar het varken lag te braden, hoorde ze dat Ayla door de ever was gedood...

Nu gaan ze haar begraven in het zand, in een eigen graf. Ze zullen haar op haar rechterzij leggen, met haar gezicht naar het oosten en met opgetrokken knieën. Ze krijg voorraad mee voor haar reis naar het hiernamaals.

Daarom wilde Mana zo graag een beker maken, de mooiste die er bestond! Een klokbeker, gevuld met graan, voor de reis naar het hiernamaals.

En zo ging het ook: Ayla kreeg een klein en zacht grafje met een prachtige beker en nog een schaal en wat kleine speelgoedstukjes waar Mana en Ayla altijd mee speelden samen. Zo konden Mana en haar familie Ayla rustig achterlaten...

Het leven ging door...

Mensen kwamen, mensen gingen...

De wind heeft het zand laten opwaaien. De huizen van Mana en haar familie zijn verdwenen onder het zand.

Maar soms ziet iemand bij het graven in de lichte ondergrond de donkere sporen van palen en balken. Soms vindt hij bij het graven resten van half vergaan stro of sporen van een vuur ... Toen de mensen bezig waren om Assenrade te bouwen, de nieuwe wijk hier in Hattem, vonden ze n bij het afgraven van de grond een klokbeker, en wat scherven. Die liggen nu in een vitrine in het Voerman museum.

De sporen in de bodem, de potten en scherven en donkere plekken, zij vertellen van lang vervlogen dagen. Ze vertellen van grote mensen en van kinderen, van blije en droeve dingen . Ze vertellen een eeuwenoud verhaal. Voor hen, die kunnen luisteren...

Bron: dit verhaal is een vrije bewerking van het verhaal bij de wandplaat De Hunebedbouwers van J.H.Isinghs in het boek: Gulden Sporen, deel 1, uitgeverij De vuurbaak, Groningen, 1975.

Wat meer informatie over de klokbeker in het Voerman Museum Hattem:

Op 1 maart 2015 opende burgemeester Wiggers de expositie ‘Klokbekers, het kindergraf van Assenrade’ in het Voerman Museum. De expositie toont bijzondere vondsten van de opgravingen bij bedrijventerrein Hattemerbroek, de Hanzelijn en Assenrade. Hattem heeft nu unieke archeologische voorwerpen in bezit!

In november 2012 werd bij archeologisch onderzoek in de te bouwen wijk Assenrade een bijzonder graf aangetroffen. Het graf uit de **Klokbekercultuur** (2400-1900 v. Chr.) bestaat uit een kringgreppel met daarin een centraal gelegen grafkuil. In het graf, dat vermoedelijk van een kind is, zijn een complete Veluwe klokbeker en klokbekerschaal aangetroffen. De combinatie van beker en schaal is uitzonderlijk in Nederland. De versieringen van de beker en de schaal bestaan uit lijnen en motieven die ongetwijfeld een belangrijke betekenis hebben gehad voor de Prehistorische mensen. Helaas kennen wij die betekenis niet.

Leerkracht stemt af met directeur Voerman over tijdstip expositie:

Email: info@voermanmuseumhattem.nl

Daphne Kampman-Maas

Achterstraat 46-48

8051 GC Hattem

+31 (0)38 444 28 97

www.voermanmuseumhattem.nl